

Kindertentoonstellingen zijn allang geen novum meer in Nederland Museumland. Ook het Legermuseum ging in 2000 overstap met een educatieve presentatie over ridders. Mw. drs. S.C.E.M. Smit (1957) is werkzaam bij de afdeling Communicatie & Presentatie en maakte deel uit van de projectgroep die de tentoonstelling tot stand bracht.

Ridder Roderik, een middeleeuws avontuur

Saskia Smit

Kinderen die altijd al wilden weten hoe het is om ridder of jonkvrouw te zijn, kunnen sinds augustus 2000 terecht in het Legermuseum. In een semi-permanente educatieve tentoonstelling beleven ze de Middeleeuwen, de tijd van ridders, kastelen en toernooien. Een afgewogen mix van middeleeuwse objecten, scènes, interactieve computerspellen en film beelden biedt een spannende en leerzame ervaring. Thema's als jacht, ridderslag, belegering, wapenrusting, heraldiek en toernooi komen aan bod tegen de achtergrond van een 'echt' kasteel. Ridder Roderik, een middeleeuws avontuur is de eerste tentoonstelling in het Legermuseum speciaal ontwikkeld voor een jong publiek. De doelgroep is als volgt geformuleerd: kinderen van 8 tot 12 jaar, zowel in gezins- als in onderwijsverband. Rondom de tentoonstelling is een uitgebreid pakket van diensten en producten ontwikkeld, waaronder een lespakket en een verjaardagsarrangement. Voor het eerst verscheen er een publicatie speciaal bestemd voor kinderen.

De tentoonstelling was kortom een nieuwe ervaring voor het museum en bracht een ander pakket van eisen met zich mee dan een reguliere tentoonstelling. Niet alleen vormgeving, beeldtaal en taalgebruik zijn anders, maar ook de objecten nemen een andere plaats in. Zij ondersteunen 'het verhaal' en zijn niet het uitgangspunt in de tentoonstelling. In onderstaand artikel wordt de ontstaansgeschiedenis van deze tentoonstelling geschetst en ingegaan op het bijzondere karakter van deze expositie. Tevens biedt het de lezer een kijkje achter de schermen van wat een groot deel van de werkzaamheden van de medewerkers van het Legermuseum uitmaakt.

De tentoonstelling

Het hoofdthema van de tentoonstelling is even eenvoudig als duidelijk: de ridder als krijgsman. De tentoonstelling is een educatieve presentatie, waarin een historisch verantwoord beeld van ridderschap gegeven wordt. De abstracte ridderidealen worden door middel van aansprekende scènes vertaald voor het jonge publiek. Beleving en interactie vormen de hoofdbestanddelen in deze presentatie.[1]

Om de verschillende scènes met elkaar te verbinden is er gekozen voor twee hoofdrolspelers: Roderik en Mathilde, twee getekende stripfiguren van tussen de 12 en 18 jaar oud. Roderik leidt de bezoeker als een jonge 'gids' door de riddertijd en beschrijft de dingen die hij meemaakt. De tentoonstelling is uitdrukkelijk voor jongens én meisjes bedoeld. Daarom is ook Mathilde ten tonele gevoerd zij het minder nadrukkelijk dan Roderik, omdat het Legermuseum de militaire aspecten centraal stelt.

De figuren dienen een tweeledig doel. Aan het beeldmerk van de tentoonstelling is direct duidelijk te zien dat het een tentoonstelling voor kinderen is. Op de tentoonstellingsvloer kunnen de kinderen zich identificeren met de twee hoofdrolspelers en via hen de Middeleeuwen beleven. Roderik is geen verteller, maar degene die het verhaal ondergaat. Het beeldmerk is een constructie, maar historisch verantwoord. De kleding is gebaseerd op middeleeuwse patronen en het schild is een vereenvoudiging van het Bourgondisch schild dat in de tentoonstelling te zien is.[2] De meest opvallende kenmerken zijn overgenomen: het rode Andreaskruis, de verdeling in een blauw en een wit veld en de vier vuurslagen.

De tentoonstelling heeft een duidelijke routing en opbouw. In de introductiefilm worden Roderik en Mathilde ten tonele gevoerd en komen alle thema's in het kort aan bod. Het verhaal is makkelijk te volgen. In de jachtscène doodt de schildknaap Roderik een wild zwijn om zodoende te tonen dat hij sterk en moedig genoeg is om ridder te worden. Daarna wordt hij in een plechtige ceremonie tot ridder geslagen. Vervolgens krijgt hij in de smidse een harnas aangemeten. Een verdieping hoger in het kasteel maakt Roderik een belegering mee. Buiten de muren staan geschut en boogschutters opgesteld die het kasteel beschieten met allerlei wapentuig, terwijl de bewoners zich op de weergang verdedigen. Zoals elke ridder heeft Roderik een wapenschild. Waarom dat zo is en hoe de 'regels van de heraldiek werken' is te zien in een volgende thema. Tot slot neemt Roderik deel aan een toernooi, waar hij in een mantot-man gevecht gewikkeld is en waaruit hij - uiteraard - als overwinnaar te voorschijn komt. Mathilde reikt hem haar sjaal aan als aanmoediging en om aan te geven dat zij hem als 'haarkampioen' beschouwt.

Deze zes hoofdthema's zijn op verschillende niveaus uitgewerkt. Allereerst zijn er de scènes. Elke scène heeft een thematekening, die net een ander stukje van het thema belicht dan de scène. De objecten tonen hun eigen unieke verhaal, maar altijd als ondersteuning van het thema. Op grote doeken zijn middeleeuwse miniaturen en prenten geprint die de tentoonstelling een kleurig cachet geven. De jonge bezoeker kan dus zijn ogen uitkijken. Uiteraard zijn er ook teksten. Het taalniveau van de teksten is afgestemd op de leeftijd van acht tot twaalf jaar: korte teksten zonder moeilijke woorden of ingewikkelde zinnen. Sommige aspecten worden nader belicht door interactieve computers: over het leven in het kasteel ten tijde van een belegering, over het maken van een wapenschild en over verschillende toernooivormen. De ceremonie van de ridderslag is op een monitor te volgen, evenals de bestorming van een kasteel met filmfragmenten uit Joan of Arc. Aan het einde van de tentoonstelling worden filmbeelden van een toernooi levensgroot geprojecteerd.

Op verschillende manieren is geprobeerd de kinderen geen toeschouwer, maar 'deelnemer' te laten zijn. Kinderen vinden het leuk om naar mooie dingen te kijken, maar nog leuker om er tussendoor te lopen. Zo kunnen ze de tent van de ridderslag inlopen en op de weergang van het kasteel kijken naar de belegeraars. Er zijn verschillende hands on objecten, replicavorwerpen waar ze met hun handen aan mogen komen. In een voelbox kunnen ze voelen en raden waar de schildknaap op jaagt. Ze mogen aan een replicaharnas en een replicamaliënkolder zitten om te voelen hoe zwaar die zijn.

Groepen uit het onderwijs krijgen kleren aan die gebaseerd zijn op de kleding van Roderik en Mathilde. Door het verkleeden treden ze als het ware in een andere tijd. Tijdens het bezoek zien deze leerlingen (replica)voorwerpen uit de educatieve kist van dichtbij en kunnen ze tot ridder geslagen worden.

Geschiedenis en achtergronden bij de totstandkoming van Ridder Roderik

Vanaf 1990 richt het museum zich met zijn werkzaamheden steeds meer op gezinnen en op het onderwijs. Vakantieprogramma's, workshops, een gedifferentieerd educatief aanbod, grootse publieksevenementen met living history en een uitgebreid aanbod rond de twee zwaartepunten in het geschiedeniscurriculum - de Tachtigjarige Oorlog en de Tweede Wereldoorlog - maken dat het museum zich meer en meer transformeert van een branchemuseum tot een publieksmuseum. Een uitgebreid adressenbestand, een regelmatig verschijnende docentenkrant en tentoonstellingen waarbij ook rekening gehouden werd met het curriculum van het (geschiedenis) onderwijs leverde ook een groeiend aandeel bezoekers uit het onderwijs op. Leskisten, demonstraties door soldaten uit verschillende tijdvakken bleek een aanbod wat aansloeg. Het museum kreeg kortom een 'kindvriendelijker' karakter en raakte meer georiënteerd op het onderwijs.

Ook in de formatie kwam steeds meer ruimte voor het onderwijs. Medewerkers konden een steeds groter deel van hun tijd en het budget reserveren voor dit werk en allengs werden ook mensen speciaal voor dit doel aangetrokken. Ridder Roderik past binnen deze ontwikkeling naar een publieksmuseum. In 1998 werd de missie van het museum geformuleerd. De doelstellingen en wijze waarop deze bereikt moeten worden staan beschreven in het ondernemingsplan Benoe (1998-2004).[3] De tweede alinea van de missie is exact van toepassing op Ridder Roderik en luidt: *Wat betreft zijn publiekstaken richt het Legermuseum zijn activiteiten op de brede Nederlandse samenleving, en in het bijzonder op het onderwijs en de jeugd. Hierbij streeft het museum een - eigentijds- educatief, recreatief en wetenschappelijk product na. Het Legermuseum wil op dit terrein geavanceerde en onconventionele methoden gebruiken en geeft aan publieksactiviteiten een hoge prioriteit.*

Daarnaast waren twee geformuleerde doelstellingen uit Benoe van toepassing op deze tentoonstelling:

- nadruk op zelfwerkzaamheid en hands on presentaties
- het museum versterkt zijn positie als museum voor het onderwijs

Deze geformuleerde doelstellingen komen overeen met de betrekkelijk recente ontwikkelingen in Nederlandse musea, waar met name de afgelopen tien jaren diverse specifiek op het kind gerichte tentoonstellingen zijn gemaakt.[4] Het fenomeen kindertentoonstelling is in Nederland vrij nieuw.[5] In 1975 werd het Kindermuseum in het Tropenmuseum in Amsterdam geopend. Samen met de Kinderkunsthal in Rotterdam, dat in 2001 in het kader van Rotterdam Culturele Hoofdstad open ging, is het enige kindermuseum met een autonoom tentoonstellingsbeleid. Daarnaast zijn er inmiddels verschillende (semi-)permanente kinderpresentaties te noemen, waarvan Professor Plons in het Maritiem Museum in Rotterdam (1992) en Hotel het Reispaleis in het Wereldmuseum (1994, vernieuwd in 2000) de oudste zijn. Meer van recente datum zijn onder meer het Kindereiland in het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen (1998), Kinderzolder in het Centraal Museum (1999) in Utrecht, In Mokum staat een Huis in het joods Historisch Museum in Amsterdam (2000) en Ridder Roderik in het Legermuseum. Daarnaast zijn er talloze tijdelijke kindertentoonstellingen, ontdekplekken en kinderateliers te vinden in Nederlandse musea. De vertaling van museale waarden naar de beleving van het kind is nu een belangrijk item in Nederland Museumland. De Nederlandse Museumvereniging organiseert regelmatig studiereizen met bezoeken aan kindermusea.[6]

Kindermusea stellen het kind centraal. Ze gaan uit van de nieuwsgierige bezoeker, waarbij de collectie van secundair belang is. Belangrijker is de kennismaking met het museum als zodanig en de vertaling van de collectie naar het kind. Speelse elementen, interactie, theatrale decors en spelbegeleiders zijn nu normale onderdelen van tentoonstellingen geworden. De invulling van deze middelen varieert. Zo wordt bij het Kindermuseum in Amsterdam het kind ondergedompeld

in de cultuur waar de tentoonstelling over gaat. Al zingend, dansend, musicerend en vertellend brengen zij de tentoonstelling als het ware tot leven. Deze formule is sterk en indringend. Bij Professor Plons staat zelf ontdekken centraal, ook voor de allerjongsten, van maritieme zaken zoals vuurtorens, kompassen, en sluizen. Kinderen steken de handen uit de mouwen. Als echte havenarbeiders zijn ze bezig met het hijsen via katrollen en het verplaatsen van ladingen. Ook leren ze signalen van vuurtorens en geluiden van boten te herkennen. Voor de allerjongsten zijn er verkleedkleden, grote blokkenpuzzels, een sluiproute en videospelletjes. Het voert in dit verband te ver om alle verschillende presentaties en de doelstellingen ervan te bespreken. Wat ze gemeen hebben is dat bij vrijwel alle presentaties het museum een plezierige plek is (geworden) voor kinderen om te vertoeven.

Ook van overheidswege is meer oog gekomen voor het museum als ideale informele leeromgeving voor het onderwijs. Dit wordt onder meer verwoord in de nota Pantser of Ruggengraat, Cultuurnota 1997-2000 en komt tot uiting in onderwijsvernieuwingen als de basisvorming en het studiehuis, waarbij zelfstandig onderzoek en ontdekkend leren belangrijke items zijn. Het museum kan daarbij dienen als plek om onderzoek te verrichten.

De aard van het museum bestempelt voorts andere overwegingen. Zo is bij het Kindermuseum en het Reispaleis de kennismaking met (en respect voor) een andere culturele identiteit belangrijk. Vanuit museumpolitieke achtergrond zijn commerciële overwegingen als meer bezoekersaantallen - kinderen zijn tevens de potentiële 'bezoekers van morgen' - en verhoging van het aandeel eigen inkomsten belangrijke factoren.

Plan van aanpak Ridder Roderik

Een projectgroep van vijf medewerkers begon in 1998 met de voorbereiding van Ridder Roderik.[7] De kaders waren duidelijk, met als trefwoorden: doe-presentatie, historisch verantwoord, beleving, interactie, doelgroep jongens én meisjes van 8-12 jaar. Het museum is niet over één nacht ijs gegaan. Een marketingbureau voor kunst en vrije tijd voerde een haalbaarheidsonderzoek uit.[8] De uitkomsten waren gunstig: 80,4% van de respondenten wilden terugkomen voor een 'actieve' tentoonstelling over ridders. Daarbij ging het hen niet alleen om de uitstraling van de objecten (instrumentele consumptie) op de tentoonstelling, maar ook om verbeelding, fantasie en avontuur te zoeken (hedonistische consumptie).[9] Hoewel de toegang tot het museum voor groepen uit het onderwijs kosteloos is, bleken de scholen bereid een financiële bijdrage te leveren aan een 'actieve' tentoonstelling over ridders. Interviews met mensen uit de eigen organisatie leerden dat ook het eigen personeel de tijd rijp vond voor een educatieve tentoonstelling. Tevens werd een top drie van thema's geïnventariseerd. Voor het basisonderwijs was dat: kastelen, toernooien en uitrusting, wapens, oorlogvoering. De behoefte van het voortgezet onderwijs was abstracter: de standenmaatschappij, kruistochten, leenstelsel. Verder vond men belangrijk dat er veel visueel materiaal voorhanden was en dat de ridders in het kader van de middeleeuwse maatschappij werden geplaatst.

De projectgroep ging aan de slag: inventarisatie van de voorwerpen, invulling van de scènes, analyse van de doelgroep en onderwijsmethodes, het onderzoeken van de markt, selectie van beeldmateriaal en het aanvragen van bruiklenen. Het ontwerp en de bouw van de tentoonstelling was in handen van ontwerpbureau Donald Janssen Ontwerpers. Inspiratie werd opgedaan door het bezoeken van kinderpresentaties en onderwerpgerelateerde tentoonstellingen. In een klankbordgroep werden ideeën uit de projectgroep getoetst.

De doelgroep: kinderen van 8 tot 12 jaar

Een educatieve tentoonstelling stelt andere eisen aan inhoud en vormgeving dan een reguliere tentoonstelling. De profielschets van de doelgroep leverde het volgende plaatje op: een kort concentratievermogen, geen lange teksten, concreet en nog niet analytisch denken, veel zien/beleven en ervaren, en identificatie als belangrijk middel voor beleving en overdracht van informatie.[10] Het kennisniveau van de doelgroep is beperkt. In lesmethodes komen meestal onderwerpen aan bod als: de opleiding tot ridder, wonen op een kasteel, vrouwen en het toernooi. Bovendien blijkt bij de jonge bezoeker een romantisch beeld van het ridderschap te overheersen: *'iedereen kon ridder worden en ze leefden in mooie kastelen'*. [11]

Belangrijkste leerdoel van de tentoonstelling was dan ook: een historisch verantwoord beeld opdoen van het ridderschap. Een uitgebreid educatief pakket bereidt de leerling voor op het bezoek aan het Legermuseum. Bewust wordt Roderik als middel van identificatie ingezet en er wordt veel verteld over Roderik als schildknaap. Twee van de drie onderwerpen uit de geschiedenisboeken komen terug in de computerspellen. Daarnaast was er ook een duidelijk recreatief doel. Bij schoolreisjesgroepen is de drijfveer vaak een combinatie van recreatie en educatie ('educatie'). Het doel van een 'gezellig middagje uit' is ook een belangrijke overweging bij kinderen in gezinsverband.

Om de doelgroep beter te leren kennen werd een klankbordgroep in het leven geroepen met mensen uit het onderwijsveld en ervaringsdeskundigen. Het inrichtingsplan, het marketingplan, het lesmateriaal en de inhoud van de educatieve kist werden uitvoerig besproken. Dit hielp de projectgroep om de kenmerken van de doelgroep én de wensen van de docenten - de 'beslissers' - beter in kaart te brengen. Deze 'pre-testing' heeft veel betekend. Zo vond er een discussie plaats over de openingsscène, kinderen zouden een dood zwijn zielig vinden. Was het niet beter om te starten met een hofscène of een scène met de valkenjacht waaraan ook vrouwen deelnamen? De functie van de zwijnenjacht was om aan te tonen dat Roderik moedig en sterk was en geschikt nu ridder te worden. Uiteindelijk werd besloten deze scène te handhaven, maar met een schildknaap die de zwijnpriet gereed heeft om toe te slaan.

Een kind beweegt zich anders door een tentoonstelling dan een volwassene. Het wil dingen aanraken, is minder geneigd tot het lezen van teksten, is over het algemeen sneller afgeleid en zal meer door de tentoonstelling 'huppelen'. Dit vereist een heel andere vorm en inhoud van de tentoonstelling. Kinderen willen zélf dingen doen en ervaren. Promotieteksten spreken dan ook niet voor niets van 'een tentoonstelling beleven'. Naast het kijken en lezen worden ook andere overdrachtstechnieken ingezet. 'Hands on' is daarbij een beproefd middel. Een helm in een vitrine is heel wat anders dan zélf een helm vasthouden, op je hoofd zetten en met open of gesloten vizier kijken. Een gesloten vizier geeft een heel ander panorama dan een open vizier. Weten dat een helm vijf kilo weegt en voelen dat een helm vijf kilo weegt zijn twee verschillende zaken. Dat het redelijk benauwd kan zijn is navoelbaar. Duidelijk is ook dat deze informatie beter beklijft wanneer leerlingen deze dingen horen of in eenvoudige tekeningen uitgelegd krijgen, dan wanneer hieraan een alinea tekst gewijd is. Daarom is ook de hele tentoonstelling erop gericht om de kinderen geen 'buitenstaander' te laten zijn, maar ze zover de objecten het toelaten toegang te geven tot de verschillende scènes. Ze mogen meekijken over de weergang naar de kanonnen beneden. Ze lopen de wenteltrap af en ervaren dat een soldaat die naar beneden loopt in het voordeel is, ze zien de schietgaten, etcetera.

Vanwege het veel lijfelijker contact met de tentoonstelling moet het materiaal tegen een stootje kunnen en moet het materiaal onderhoudsvriendelijk zijn. Ook is er een kruip-door-sluip-door gang in het kasteel. In het donker zien kinderen daar achter een glasplaat knotsen liggen. Ze mogen ook veel dingen aanraken. Ze kunnen met hun handen wegen hoe zwaar een maliënkolder

is. In een voelbox voelen ze op welke beesten Roderik jaagt, maar ze zien niets en dat laatste maakt het ook een beetje spannend om te doen.

Door de kruisboog te spannen voelen ze dat een ridder wel degelijk spieren moest hebben om zijn werk goed te doen. Kennis en beleving staan op deze wijze dicht bij elkaar. Door zelf dingen te doen en te ervaren doen ze op een speelse, zelfontdekkende manier kennis op. Dat is educatie.

Ook de computers met interactieve programma's appelleren aan een speelse wijze van kennis opdoen. Bij het computerprogramma over heraldiek kunnen kinderen volgens de regels der kunst een eigen wapenschild maken, uitprinten en mee naar huis nemen. Dat een roze schild met een poes of konijn uit den boze is komen ze al spelenderwijs aan de weet. Het programma over het kasteel gaat over alledaagse onderwerpen als de bereiding van het eten, het wonen in een kasteel en wie er allemaal wonen. Dit onderwerp sluit aan op het curriculum van het basisonderwijs. Tevens wordt ingehaakt op het verloop van een beleg. De leerdoelen bij het programma over toernooien zijn: het onderscheid tussen verschillende toernooivormen en bijbehorende wapens, waarbij duidelijk gemaakt wordt dat het tonen van je vechtkunst centraal stond en niet het doden van de tegenstander.

Gebruik van de collectie

Al snel was duidelijk dat de collectie in depot onvoldoende uitgebreid was om Ridder Roderik geheel te vullen. Het algemene principe dat bij wisseltonstellingen geen gebruik gemaakt wordt van voorwerpen uit de basisexpositie, moest verlaten worden. Uit de 'A-collectie' werden spectaculaire voorwerpen en opstellingen geïntegreerd, zoals de ridder te paard en de kanonnen in de belegeringsscene. Zonder deze voorwerpen had de tentoonstelling sterk aan kracht ingeboet. Door deze handelwijze gaf het museum impliciet te kennen dat het zijn jonge bezoeker serieus neemt. Een bijna onoverkomelijk nadeel echter was dat er op deze wijze een 'gat' in de basisexpositie geslagen werd en dat de 'studieuze bezoeker' die speciaal voor de middeleeuwse wapencollectie komt, naar een kindertentoonstelling verwezen moet worden.

In Ridder Roderik wordt het voorwerp vaak functioneel ingezet en ingepast in het verhaal. Niet het tonen van een typologisch overzicht of het unieke karakter van het voorwerp staan voorop. Bij de jachtscene wordt de 'zwijnspruit' in actie gebruikt. Door de fysieke afstand kan de bezoeker de spruit niet van nabij bekijken, iets wat in een vitrine wel haalbaar is. Daar tegenover staat dat de functie van het wapen beter tot zijn recht komt. De vitrines die opgenomen zijn in de tentoonstellingen belichten een thema, bijvoorbeeld voorwerpen in gebruik bij de kleine jacht, of voorwerpen met heraldische voorstellingen.

De evolutie van de plaats van het object is goed te zien wanneer we het schetsontwerp van 1999 vergelijken met de werkelijkheid van augustus 2000. De tent waarin Roderik tot ridder geslagen wordt staat als een eilandje in de tentoonstelling waarbij het draait om de verschillende wapens. Gaandeweg veranderde deze scene in een tent waarin de voorwerpen geïntegreerd zijn in de scene.

In het verzamelbeleid van het museum is nooit rekening gehouden met tentoonstellingen voor kinderen. Het is in de eerste plaats afgestemd op de smaak van de volwassen bezoeker en niet zozeer op de interessesfeer van kinderen. Voor de kenner is elk zwaard een wapen apart. Voor kinderen moet een omgeving gecreëerd worden waarin betekenis gegeven wordt aan dat wapen. Deze omgeving werd gecreëerd door het inzetten van een tekenaar, Teun Berserik, die de context van de middeleeuwse samenleving in zijn tekeningen verwerkte. Daarnaast zijn er speciaal gemaakte objecttekeningen in gebruik. Bij de pavese, een groot infanterieschild uit circa 1480, werd een objecttekening gemaakt, waarbij de functie van het schild uitgelegd wordt. Kinderen

zien zo dat de paveze een 'muur' vormt waarachter de schutter beschermd is als hij zijn pijlen afvuurt. De computerspelen en de algehele aankleding van de expositie met zeefdrukken van miniaturen en prenten versterken het sfeerbeeld.

De collectie maakte het niet mogelijk om de tentoonstelling in één tijd te plaatsen. De voorwerpen dateren uit een periode van circa 1050 tot 1600. Een zeker anachronisme' was dan ook niet te voorkomen. In de tentoonstelling zijn de voorwerpen dan ook niet gedateerd, en leven Roderik en Mathilde 'ergens tussen 1300 en 1500'.

Inspiratie

Als museum is het altijd goed om je eigen ideeën te vergelijken met andere presentaties. De projectgroep bezocht kinderpresentaties en onderwerpverwante tentoonstellingen. De belangrijkste kinderpresentaties waren: New Metropolis en het Kindermuseum in het Tropenmuseum, beide in Amsterdam, het Reispaleis in het Volkenkundig Museum en Professor Plons in het Maritiem Museum, beide in Rotterdam. Tevens werden de Royal Armouries in Leeds en het Warwick Castle bezocht. In kleiner verband werden bezoeken afgelegd aan kasteel Loevestein en de tentoonstelling over kastelen in het Limburgs Museum in Venlo. De bezoeken leverde in de eerste plaats een referentiekader op. Zij hielpen om gedurende het ontstaansproces de ideeën nauwer te definiëren en gestalte te geven. Het bezoeken van tentoonstellingen in gemengde samenstelling is in alle gevallen aan te bevelen. Gaandeweg konden een aantal zaken met elkaar vergeleken worden: de educatieve filosofie achter de opstelling, het al dan niet integreren van collectie in de tentoonstelling, begeleiding tijdens het bezoek en het gebruik van educatieve materialen. Tevens waren we in de gelegenheid om de doelgroep te observeren. Belangrijkste achterliggende vraag achter dit alles was: Wat voegt een kinderpresentatie in het Legermuseum toe aan het bestaande aanbod? De grote aantrekkingskracht van Ridder Roderik in vergelijking tot andere kinderpresentaties is dat de tentoonstelling voorziet in een 'reis terug in de tijd', in een historisch onderwerp. Het onderwerp spreekt zeer tot de verbeelding, zowel van kinderen als volwassenen. Sterk aan de formule van Ridder Roderik is dat in de presentatie authentieke middeleeuwse objecten opgenomen zijn. Ook kinderen blijken daarvoor zeer gevoelig te zijn.

Slot

Inmiddels is Ridder Roderik een jaar oud en heeft hij op 24 augustus 2001 zijn eerste verjaardag gevierd. Belangrijke kwalitatieve doelstellingen waren versterking van het imago van het Legermuseum als een kindvriendelijk museum, als een historisch museum, voor jongens én meisjes (mannen én vrouwen). De reacties uit het onderwijs zijn zeer positief zoals blijkt uit kwalitatief onderzoek binnen de deelnemende scholen.

Als kwantitatieve doelstelling gold dat het eerste jaar 10.000 specifieke bezoekers extra moest opleveren. Deze doelstelling is gehaald. Alleen het onderwijs en de verjaardagspartijtjes rond deze tentoonstelling brachten het eerste jaar al 10.962 bezoekers naar het museum.[12]

De getallen van de 'individuele bezoeker' zijn nog niet berekend, maar de vakantieprogramma's rondom de tentoonstelling waren een succes. Een beredeneerde schatting leert dat het eerste jaar circa 7.000 specifieke bezoekers heeft opgeleverd. Een andere indicatie voor het succes van Ridder Roderik is de verkoop van de kindercatalogus in de museumwinkel. Afgelopen jaar was het een van de bestsellers in de museumwinkel.

Noten

- 1 In het definitierapport staan doelstellingen en randvoorwaarden vermeld waaraan de tentoonstelling dient te voldoen. Het definitierapport ridders dateert van juli 1998.
- 2 Het schild is een pavese en is een bruikleen van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, inventarisnummer 058737.
- 3 Benoe, Ondernemingsplan 1998-2004 Legermuseum, 5.
- 4 In Museumvisie zijn verschillende artikelen over dit onderwerp verschenen. Belangrijke informatie is geput uit: Marja van der Putten en Odette Reydon, 'Verhalen uit Nederlandse kindermusea' in: Museumvisie 2 (2000) 1014. Andere artikelen: Fred Wartna, 'Het Reispaleis op weg naar een nieuwe wereld' in: Museumvisie 1 (1999) 16-19 en Fred Wartna 'Na honderd jaar Brooklyn Children's Museum, Nieuwe perspectieven voor kindermusea', in: Museumvisie 2 (2000) 15-18.
- 5 Het fenomeen ontstond in Amerika, waar in 1899 in Brooklyn het eerste kindermuseum openging. Het overgrote deel van kindermusea - meer dan 400 van de circa 500 - zetelt in de Verenigde Staten en in Canada.
- 6 De Nederlandse Museumvereniging, sectie Publiek en Presentatie organiseert met zekere regelmaat studiereizen waarbij kindermusea op het programma staan. In dit kader moet met name de studiereis naar de Verenigde Staten in 1993 en naar Canada in 1999 genoemd worden.
- 7 De projectgroep bestond uit projectleider Frans Desloover (hoofd communicatie & presentatie), Jan Piet Puype (conservator), Saskia Smit (educator) Christel Sohier (marketing deskundige), Alfred Staarman (conservator). Jos Hilkhuijsen (conservator) werd in 1999 toegevoegd voor beeldresearch.
- 8 Haalbaarheidsonderzoek Riddertentoonstelling, juni 1998, Ars Movendi, Rotterdam.
- 9 Idem, 11-12.
- 10 L. Alan Sroufe, Robert G. Cooper, Gante B. Delhart, Child development: Its nature and course (McGraw-Hill 1992).
- 11 C.L.H. Sohier, Marketing en Promotieplan Ridder Roderik, 1999.
- 12 169 groepen uit het basisonderwijs met in totaal 8.312 personen en 225 verjaardagspartijtjes met in totaal 2.660 personen.